

У Дворани Културног центра у Београду на редовном репертоару је видео филм „Тито други пут међу Србима“ који је режирао Желимир Жилник а тумач главне улоге је Мићко Љубичић, звезда Индексовог радио позоришта. После свечане премијере којој су присуствовали сви који су желели (можда неки и морали) јавно да покажу свој став о Титу — интелектуалци, културни и филмски радници, лидери разних партија и њихови угледници — филм је већ приказан на фестивалу у Оберхаузену, а и позван је на неке од значајних филмских смотри. (Тито искорачује из блокаде!) Дворану сада пуни „обичан свет“, жељан колективне терапије, а Желимир Жилник је почео да ради нови „комад“ чији је наслов „Сапунска опера“.

Водитељ Зорица Пашић

★ Како је било у Оберхаузену?

— Ове године је четири деценије од како се у Оберхаузену одржава фестивал краткометражног филма. Највећи део овогодишњег програма био је посвећен ретроспективама. Кроз Оберхаузен је прошло не само оно што је у краткометражном филму најзначајније, него и велики број људи који су данас значајни аутори: Полански, Сабо, Скоцезе, Вим Вендерс... Они су филмове имали у Оберхаузену, пре десет, двадесет, или тридесет година. За нас је неочекивано, а и врло пријатно било организовање ретроспективе посвећене југословенском филму. Једно читаво поподне, у знак сећања на покојног директора Вила Велинга, у чије су време југословенски филмови најнаграђиванији, ишао је наш програм. Избор је направио критичар Хајнц Клуенкер.

★ Који су филмови приказани?

— „Љубав“ Влатка Гилића, „Заставе“ Јовановића, „Колт 15 Гап“ Мике Милошевића и Јоце Јовановића, „Станарско право лагумаша Сафера“ Петра Љубојева, „Здрави људи за разоноду“ Карпа Аћимовића Године, „Дневник“ Недељка Драгића, „Сатиманија“ Вука Бабића, „Дизање споменика Радоју Домановићу“, и мој „Црни филм“. Прво је било питање да ли ће неко од свих нас доћи, а друго да ли ће све проћи без инцидента. Сви смо већ навикли да су Југословени свугде ишутирани и проказани. И људи из Фестивала били су запрепашћени какво је интересовање владало. Сала је била препуна, људи су стајали. Чак су и неки паралелни програми били отказани, јер је сва публика седела на југословенској ретроспективи. То је био једини програм за који је публика захтевала да се понови. Може се рећи, а то је и Клуенкер рекао објашњавајући околности у којима су настајали ти филмови, да је Југославија тих година — шездесетих и седамдесетих — била, сигурно, филмски једна од најзанимљивијих земаља. И дан-данас, ти филмови показују, са једне стране разноврсност и мултикултуралност те земље, али и тензије које ће прокувати за коју годину, или коју деценију касније.

★ О тим филмовима се и разговарало?

— Било је разговора. Учествовали смо Вера Коњовић и ја. С обзиром на то да се поменуло и оно што се у међувремену дешава, било је захтева да покажем видео „Тито други пут међу Србима“. Била је и та пројекција. Веома је добро прошла: добили смо позиве за Сао Паоло, затим за фестивал у Берлину, фестивал у Каселу, фестивал у Петрограду... Поред југословенске ретроспективе „у комаду“, наши филмови су приказани и по различитим програмима, тако да је у Оберхаузену било бар петнаест наших краткометражних филмова. Све је прошло невероватно, али и са сентименталним подсећањима на та добра филмска времена, а и непостојање те бивше земље. У ваздуху је лебдело питање: шта сте то себи урадили и зашто?

★ А званична конкуренција?

— И ту је било занимљиво. У званичној конкуренцији најављен је, а после и био приказан, филм Бранка Милошевића „О рату и ратницима“. Милошевић није стигао до Оберхаузена, пошто није добио визу. Пред приказивање тог филма, осетило се извесно комешање и људи из фестивалске дирекције очекивали су протест, јер у званичну конкуренцију није уврштен ни један босански, а ни хрватски филм. Испоставило се да је читав један пакет сарајевских филмова ове године показиван по Европи, па и Немачкој, а они су понуђени и Фестивалу у Оберхаузену. Дирекција је, међутим, стала на становиште да су те ствари већ виђене и широко по новинама присутне. Сматрали су да за Фестивал ти филмови нису новост, да су општепознати. Али, из Дирекције Фестивала дало се и чути да са бивших југословенских простора долази једна количина пропагандистичких, готово хушкачких филмова. То је и отворило разговор о филму Бранка Милошевића који је гледала пуна сала. У разговору је највише примедби било са „братске стране“, али — то нам се стално дешава.

★ Доживели сте то?

— Мени се прошле године на више фестивала то десило. Увек колеге и браћа протестују и против самог присуства људи са данашњих простора Југославије, чак и пре него што би погледали филм. Затим, често и потпуно безразложно нападају и сам филм. Овога пута разговор је вођен о томе да ли филм „О

рату и ратницима“ приказује агресорску страну, или народ као основног губитника у овом рату и у овој несрећи. Имам утисак да је преовладало ово друго мишљење. На тему агресора и агресорског рата било је доста разговора. Разговарало се и о самом карактеру братоубилачког и пљачкашког у овом рату. Испоставља се да у том братоубилаштву и пљачкаштву — невиних страна нема. Присуство Милошевићевог филма на фестивалу имало је, апсолутно, смисао.

★ Да ли је још неко осим вас, из бивше Југославије био у Оберхаузену?

— Нико више није дошао. С једне стране, можда су у питању новчани разлози: то је скроман фестивал и не може да сноси трошкове за учеснике. А, пошто је програм био старо југословенски конципиран, може бити да аутори из наших братских република нису хтели да дођу, како не би били умешани у југоносталгичарство? Трагикомична је ситуација у којој се налазимо: сва наша бивша браћа покушавају потпуно да перу руке од те заједнице у којој смо провели животе, заједнички живели и били у њој рођени. То је питање навлачења завесе на нашу сопствену прошлост. Као што смо у време бившег система покушавали свим силама да мистификујемо међуратни период, да га представимо што је могуће једностране, и у функцији владајућег режима, то власт и поданици чине и данас. Невероватно: ми смо очигледно, народ који је необично подложен подаништву — и Срби, и Хрвати, и Словенци. Ми данас, свим си-

лама, покушавамо да заборавимо наш братски живот који је трајао скоро пола века.

★ Мало је теже бити човек без прошлости...

— Брише се прошлост, а сулуда је тежња да се створе нове биографије. До темеља се руши оно што је грађено. Титоизам би могао да се обележи као време диктатуре, уз изградњу земље, а овај садашњи период би било време неких диктатура — уз рушење земље. С једне стране, тек је покушај да се све што се изградило до темеља разори, а с друге је да се хитно оперу руке у крви народа и направе нове биографије. Често је све то дизајнирано као они солуншки статуси после првог, и првоборачки после другог рата... Не само да закопавамо нашу вишедеценијску прошлост, него је то покушај једног хистеричног формулисања, кроз крв и дим, нових биографија и нових живота, уз идеју да што је суровије и бескрупулозније, то ће се пре заборавити све оно што је било до тада.

★ Хоће ли они са старим биографијама личити на оне заостале после другог рата?

— Велико је питање шта ће се десити кад се све тензије смире, и како ће оне у овим условима моћи да се смире... Док смо са Мићком снимали по Београду, пало ми је нешто у очи. У једном тренутку, док нападају такозваног Тита, Мићко каже: „Добро, идем ја у гроб, вратићу се за петнаест година.“ На то једна жена веома тужно каже: „Морате доћи рани-

РАЗГОВОР СА СОПСТВЕНОМ ПРОШЛОШЋУ

Титове смрти трајала је у једном хистеријном доказивању свих републичких врхова да су баш они чувари титоизма. Свако дирање у табу, сваки покушај да се тај мит дотакне, не само да није био могућ, него би и маскирани глумац и екипа били у опасности да на улици буду линчовани и каменовани! Ако је нешто овај рат конструктивно произвео, онда је то отржење и умор од митоманије. Чини ми се да је сада и једна мања спремност, него што је на овим просторима убичајено, да се следи заповест власти. Није у складу са жељеним понашањем оно што је у овом филму народ најчешће изговарао: осуда Тита што је на власти оставио своје најгоре ученике и што садашњи режими на просторима бивше Југославије од титоизма узимају најјаловије.

★ **Расправља се и о кривицама. Како стоје интелектуалци?**

— Одговорност интелектуалаца је огромна. Током седамдесетих и осмадесетих, један крак опозиционих интелектуалаца, та такозвана националистичка струја, практично је представљала резервну клупу политичке бирократије. Партијски врхови су једни другима претили сопственим националним позицијама. Ако погледамо идеологију која је, после општег краха комунизма, дата политичким апаратчицима, у име које су дробили земљу, та идеологија је формулисана на тој резервној националистичкој клупи. И у Србији, и у Хрватској, и у Словенији. Трагично је, на пример, да су књижевници који су у томе учествовали, углавном, инфериорни духови, претежно ранији припадници владајуће хијерархије, често пасиви партизанске генерације, или незадовољни својим положајима у текућој хијерархији или желећи да „окају грехе“ из бившег грађанског рата, кренули у супротстављање сопствених фрустрација смишљањем прикраћености сопствених народа! Ако погледамо, рецимо, најталентованије Србе и Хрвате, Црњанског и Крлежу, видећемо да су ови који су формулисали националистичке програме, инфериорци неспособни да схвате поруку и Крлеже, и Црњанског: балканска племена ако не живе заједно, предстоји им једино рад на заједничком уништавању!

★ **Обично су, до сада, за главне кривце проглашавани новинари...**

— Кад је реч о медијима, њихова кривица је и директнија, и већа! Једна од најслабијих карика Титовог система је потпуна потчињеност медија партијској политици и власти. Ако се присетимо свих кампања, свих аутодеструктивних и сулудих ствари које су протутњале диљем ове земље у последњих двадесет, тридесет година — од трагикомичких кампања против апстрактног сликарства, против технобироократије, или против политичког позоришта, против „црног филма“, против Данила Киша, Мирка Ковача и Аце Поповића — са запрепаштењем можемо да констатујемо да су медији, апсолутно, у томе предначили и још додавали и оне гранчице на ватру које од њих нико није ни тражио! Када је комунизам преобраћен у национализам, медији свих република — нарочито Словеније, Хрватске и Србије — одиграли су, најалост, гебелсовску улогу у стварању атмосфере да је једино пуштање крви братском народу хришћанска дужност сваког од нас.

★ **Како живите?**

— Живим како сам живео највећи део свог живота: као слободан филмски радник. То значи: живим несигурно и бедно. Што би рекао један учесник у нашем филму: Презрен као пас и слободан као Бог!

нас. Тада је и почело ново навлачење завесе на прошлост.

★ **Изгледа ми мењамо прошлост сваких пола века...**

— Ми нисмо спремни да сагледамо сопствену прошлост! Због тога нам долази много зла које нам се дешава током историје. Треба гледати без мистификације. Свако балканско племе има певанија о себи да је најбоље, најчасније, најузвишеније, да је европско... То долази из неспремности да се суочимо с историјским фактима. Ово овде где смо сад — некад је била Српска Војводина. Никад се није учила историјска чињеница да су Срби у револуцији 1848, када су Мађари кренули против Хабсбуршке монархије, помагали те Хабсбурге. Мађари су рушили Монархију, а Срби је чували и гушили револуцију. Стално се говори како смо ми историјски били на правој страни и сада када смо против Аустрије и Мока, и онда када смо били за Хабсбурге и Марију Терезију. Од тих мистификација и лажи, до парања братских трбуха и копања очију није далеко, као што и од навлачења завесе на сопствену прошлост пате и други балкански народи.

★ **Како тумачите спремност на игру људи који се појављују у вашем филму?**

— Тумачим је на два начина. Прво, то је отвореност на провокацију са табуима. Тито је од садашњих власти, на свим просторима бивше Југославије, проглашен за табуизирану личност. Лумпен-елите које су сада на власти, од Македоније до Словеније, покушавају да скрију период служења њему. Народ је био у прилици да се поигра, или да прекрши један од табуа. Друга ствар је, умор од обожавања и ниподаштавања

на које је народ стално позиван. Третирајући народ као неку масу која ће или да аплаудира или гневно да пљује, ове лумпен-елите довеле су до огромног замора материјала. Сумњам да је данас већ могуће организовати масовне зборове и митинге. Народ је кренуо да размишља о свом лику у огледалу. Тај разговор са мртвим Титом на неки начин је био разговор са својом сопственом прошлосту, са својим сопственим животима. Није занемарљиво ни то да смо ми свим теоријама завера — потпуно слуђени. Ко нас гуши и уништава — Коминтерна, Ватикан, Уједињене нације, Европска заједница — ко је све то против нас? Чини ми се да сви ми имамо дозу надреализма у поимању стварности. Појава мртвог Тита је сасвим о складу са теоријом о небеском народу: небески народ најлакше комуницира са духовима! И Мићку, и целој екипи, било је најчудније кад смо видели колико људи креће у то директно обраћање. Никаква уводна образложења, као: Знам да ти ниси Тито, али... То обраћање је често ишло и са порукама: Кад одеш горе на небо, реци им... скрени пажњу... пренеси ★ **Па, и сами сте рекли да смо помало слуђени...**

— Имам утисак да су идеолошко слушавање овдашње власти организовано направиле. Не треба сметнути с ума да су медији тих неколико година пред сам рат радили на стварању потпуне конфузије...

★ **Шта би се догађало да сте филм снимали пре десет година?**

— Читава оставинска расправа после

„Тај разговор са мртвим Титом на неки начин је био разговор са својом сопственом прошлосту, са својим сопственим животима. Није занемарљиво ни то да смо ми свим теоријама завера — потпуно слуђени“

„И Мићку, и целој екипи било је најчудније кад смо видели колико људи креће у то директно обраћање. Никаква уводна образложења, као: Знам да ти ниси Тито, али...“

„Мени се прошле године на више фестивала то десило. Увек колеге и браћа протестују и против самог присуства људи са данашњих простора Југославије... Свим силама покушавамо да заборавимо живот који је трајао скоро пола века“